CZU: 504.06:316.42
DOI: 10.5281/zenodo.6835600

SECURITATEA ECOLOGICĂ - O CONDIŢIE OBLIGATORIE PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ

Natalia PUTINA
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
doctor, conferențiar universitar
e-mail: nataliaputina@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0002-3607-4103

Cristina TERENTII
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova / Institutul Național de Informații și Securitate „Bogdan, Întemeietorul Moldovei"
Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
masterand
e-mail: cristina_terentii@mail.ru
ORCID ID: 0000-0001-6464-9552

The connections between environment and national security have become more pronounced, requiring an integrated approach due to the wide-ranging implications ecological risks have on multiple key-domains. Along with the evolution of the security concept, natural environment components have also turned into threat multipliers, characterized by their potential to generate conflicts and crises at national, regional or even global levels.

This article examines how the Moldovan state must ensure the proper management of resources, which implies the direct responsibility of the state for the health of the population and should be a political priority and a condition for the economic prosperity of the country, with a direct impact on national security.

Keywords: *environment, sustanaible development, ecological security, ecological risks.*

Bunăstarea populaţiei implică asigurarea unor condiţii de securitate multidimensională, care să nu se limiteze doar la elemente din sfera militară, ci să includă aspecte de ordin politic, economic, social sau ecologic. Această perspectivă alternativă asupra securităţii a fost fundamentată şi dezvoltată de Barry Buzan, reprezentantul Şcolii de gândire de la Copenhaga [15].

În acest articol, vom prezenta modul în care problemele ecologice, alături de ameninţările de acelaşi tip: degradarea mediului, sărăcia, migraţia populaţiei, crima organizată sunt ameninţări la fel de importante ca cele de tip militar şi politic.

Securitatea ecologică reprezintă una din componenetele de bază ce fac referire la asigurarea securităţii generale a statului ce contribuie la dezvoltarea durabilă, gestionând efectele asupra securităţii naţionale şi regionale ale diverselor forme de modificări ale mediului ce pot fi atât naturale cât şi generate de activitatea umană, accentul fiind pus pe modificarea mediului care alimentează sau intensifică forme de conflict. Securitatea ecologică a fost privită de către mai mulţi autori ca un domeniu mai puţin important al securităţii. Prima semnalare a consecinţelor degradării mediului ambient a fost realizată cu ocazia Conferinţei ONU asupra Mediului Uman din 1972 de către Lester R. Brown, cercetător american, care avertiza că epuizarea resurselor naturale şi degradarea mediului reprezintă o amenintare la adresa securităţii naţionale de o

magnitudine suficientă pentru a impune redefinirea securităţii naţionale a statelor. Cu toate acestea, Daniel Deudney, confirma la începutul anilor 1990 nevoia urgentă a unei agende de securitate ecologică, sustinând că „ apelul la securitatea naţională pentru a creşte atenţia acordată problemelor ecologice subordonează interesele şi valorile ecologice mentalităţii securităţii naţionale, care este, în principiu, incapabilă să înţeleagă mesajul central al mişcării ecologiste; în plus, securitatea naţională trebuie redefinită în societatea postindustrială" [8, p. 461-476].

Printre cei mai importanţi teoreticieni ai securităţii mediului se remarcă membrii echipei de la Universitatea din Toronto, conduşi de Thomas Homer Dixon, care au încercat, la începutul anilor ′90, să dea dezbaterii despre mediu o tentă riguroasă, plecând de la ideea potrivit căreia penuria (scarcity) resurselor ar putea genera conflicte deschise, ceea ce ar presupune că absenţa apei sau chiar a terenurilor agricole ar putea provoca conflicte interne sau conflicte cu alte state în cazul migraţiei; studiile au fost realizate în Rwanda (pentru pământ) şi în Orientul Mijlociu (pentru apă). Dintr-o perspectivă mai nuanţată, Norman Myers (1989) susţine că legătura dintre mediu (pierderea diversităţii, eroziunea solurilor, schimbările climatice) şi securitate este atât de complexă încât impune un nou mod de gândire, iar consecinţele crizelor globale de mediu vor fi atât de importante încât protejarea mediului global va trebui să intre în sfera securităţii naţionale [11].

În definirea securității ecologice există câteva moduri de a defini securitatea ecologică. Prima abordare a securității ecologice este *naturo-centrică.* Aici conceptul este legat de menținerea unei asocieri optimale de micro-nivel și între organisme și ecosistemul lor la micro-nivel. Această abordare se axează mai mult pe acțiuni și politici ce țin de protecția drepturilor animalelor, analiza cadrului juridic privind natura și mediul înconjurător, precum și relația esențial dintre om și natură.

Explicația umano-centrică a securității ecologice acordă oamenilor un rol important din perspectiva că ei sunt controlorii și utilizatorii dominanți în natură. Respectiv, din această poziție problemele centale ale securității ecologice devin sustenabilitatea, utilizarea rațională a resurselor naturale, calamitățile de mediu și problemele refugiaților pe aceste motive, națiunile în conflicte legate de problemele de mediu etc. Deasemenea, această abordare pune accentul pe importanța organizațiilor și cum ele impactează securitatea ecologică prin procesul de elaborare de politici ecologice și crearea cadrului juridic de protecție a mediului [6, p.87].

Un discurs de securitate ecologică este unul care se orientează către reziliența ecosistemelor înseși, aceasta permițând, la rândul său, protecția celor mai vulnerabili în timp, spațiu și specii. Reziliența este definită în termeni de capacitatea ecosistemelor de a susține viața și de a-și păstra structura și funcția organizațională în fața perturbărilor și schimbărilor [3].

Acțiunile urgente de atenuare sunt prioritare în acest discurs, dar cu un anumit spațiu de adaptare pentru a ajuta la conservarea funcționalității ecosistemelor. Toți actorii cu capacitatea de a genera un prejudiciu evitabil au responsabilitatea în ceea ce privește agenția, în funcție de capacitatea și contribuția lor la problemă. Și, deși susține principii largi, un astfel de discurs trebuie definit în termeni de angajament față de dialog, reflexivitate și umilință: funcționalitatea ecosistemului este prea complexă pentru relatări extrem de prescriptive; principiile universale trebuie reconciliate cu cunoștințele, înțelegerea și valorile locale; iar reflexivitatea este în mod clar în mod necesar să prevină ca acest discurs să devină o ortodoxie represivă sau mizantropică. Ceea ce vorbim aici, în cele din urmă, este un set de principii care ar putea fi apărate ca o bază adecvată pentru ca actorii să privească și să abordeze relația schimbărilor climatice-securitate, cu acțiunile pe care aceasta le încurajează neapărat specifice contextului [12].

Dat fiind că din ce în ce mai multe ţări înţeleg că ignorarea specificului naţional în procesul de programare şi implementare a acţiunilor de protecţie şi conservare a mediului ambiant poate avea consecinţe deosebit de grave, în aceste condiţii trebuie să se plece de la ideea că securitatea ecologică la nivel planetar nu se poate realiza decât prin acţiunile fiecărui stat în parte, conectate între ele ca într-un puzzle ce conduce la diminuarea încălzirii globale şi evitarea

altor riscuri rezultate dintr-o poluare lăsată să acţioneze necontrolat cu efecte negative asupra securităţii mediului înconjurător [10, p.111].

Asigurarea securităţii ecologice se realizează printr-o multitudine de componente atât de natură antropogenă, cât şi de origine naturală. Prin urmare, securitatea ecologică, în mare parte, este determinată şi de starea componentelor mediului înconjurător, cum ar fi: poluarea, diminuarea fertilităţii solului, încălzirea globală, care luate în ansamblu reprezintă pericole ecologice la adresa securităţii naţionale şi internationale.

Strategiile de securitate naţională implementate în diverse ţări înscriu, de cele mai multe ori, printre factorii de risc la adresa securităţii naţionale, deteriorarea mediului ambiant, prin nerespectarea normelor ecologice. Problema mediului ambiant a devenit în prezent cu atât mai sensibilă, de importanţă cardinală, în toate straturile societăţii, inclusiv în rândurile clasei politice, cu cât au început să se accentueze dezechilibrele ecologice, ceea ce a generat aşa-numita „criză ecologică". Şi aceasta, ca urmare a faptului că în natură, nu numai în interiorul unei ţări, ci şi în statele vecine, se produc fenomene care perturbă grav relaţia om-natura. Deşertizarea, poluarea aerului, a apei şi a terenului, dispariţia pădurilor şi a speciilor numeroase de animale, distrugerea patrimoniului genetic, subţierea stratului de ozon şi efectul de seră, ploile acide, intensificarea uraganelor, încălzirea planetei etc. sunt doar câteva din fenomenele pe care omenirea începe să le conştientizeze [9, p.108].

Există o serie de moduri diferite în care schimbările de mediu în general, și schimbările climatice în special, ar putea fi și au fost legate. Cel mai puternic și proeminent dintre aceste discursuri este cel al „securității naționale", cu accent aici pe posibilitatea ca schimbările climatice să submineze suveranitatea sau integritatea teritorială a statului-națiune. O astfel de viziune și-a găsit drumul în strategiile de securitate națională din întreaga lume, a fost promovată de grupurile de gândire orientate spre politici publice (în special în SUA) și a obținut un loc proeminent în dezbaterile academice [14].

Prin urmare, prezența riscurilor ecologice și riscurilor climaterice, duc incontestabil la periclitarea unor dimensiuni de securitate, motiv pentru care, dimensiunea ecologică a securității trebuie analizată prin prisma efectelor pe care le poate genera, precum afectarea biodiversităţii, distrugerea pădurilor, stocarea, păstrarea şi depozitarea în condiţii de minimă siguranţă a pesticidelor inutilizabile în agricultură, efectele nocive asupra mediului în gestionarea deşeurilor menajere, accentuarea poluării şi a schimbărilor climatice. Urmează a fi luate în considerare atât prejudiciile aduse mediului înconjurător de către individ, cu impact asupra securităţii, cât şi provocările şi riscurile induse de mediul înconjurător societăţilor.

Degradarea mediului înconjurător reprezintă o amenințare majoră pentru agenda de dezvoltare a Republicii Moldova, care continuă sa fie extrem de expusă la problemele de mediu, mai ales din cauza dependenței sale sporite de sectorul agricol, precum și de deficitul și supraexploatarea resurselor naturale. Costul economic al degradării mediului și al schimbărilor climatice este considerabil. În plus, poluarea apei și a aerului au efecte semnificative asupra sănătății. Capacitatea limitată a sectorului de mediu de a promova protecția mediului și de a o raporta la agenda de dezvoltare face ca domeniul să nu fie finanțat suficient și prioritizat. De asemenea, protecția mediului nu este percepută ca fiind un motor important al creșterii economice. Este necesară scoaterea în evidență în continuare a beneficiilor protecției mediului, precum și a legăturilor dintre dezvoltarea economică și guvernarea mediului [13].

Potrivit *Strategiei de mediu a Republicii Moldova pentru anii 2014-2023*, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr. 301/2014, protecţia mediului constituie o problemă de o importanţă globală, care trebuie să devină o prioritate naţională, deoarece vizează în mod direct condiţiile de viaţă şi sănătatea populaţiei, realizarea intereselor economice, precum şi capacităţile de dezvoltare durabilă a societăţii. Existenţa unui mediu curat contribuie incontestabil la asigurarea drepturilor fundamentale ale omului prevăzute de Constituţia Republicii Moldova: dreptul la viaţă şi dreptul la sănătatea fizică şi morală. Aceasta implică păstrarea calităţii principalelor componente ale mediului (a aerului, apei, solului, florei şi faunei), în condiţiile unei dezvoltări durabile [2] .

Dintre pericolele care amenință mediul, cele mai grele, indiscutabil, sunt legate de posibilitatea apariției războiului nuclear sau conflictului militar mai mic, dar cu folosirea armelor de distrugere în masă. Unele aspecte ale problemelor păcii și securității au relația directă cu concepția dezvoltării durabile, mai mult, au pentru ea, o importanță primordială. O serie de factori influențează legăturile dintre problemele ecologice, sărăcie și securitate. Iată unele: lipsa unei politici cuvenite în domeniul dezvoltării economice, tendințe negative în economia internațională, raporturi inechitabile în țările multirasiale și multinaționale și încordare în legătură cu creșterea populației [5, p.25].

Reformele social-economice de mari proporţii şi cele politice din ultimii ani au adus schimbări organizatorice în structura funcţională a tuturor sferelor de activitate în Republica Moldova. Aceste schimbări au avut influenţă, în deplină măsură, şi asupra problemei vizând asigurarea securităţii populaţiei, a valorilor ei materiale şi culturale de stările generate de situaţii excepţionale, condiţionate de o catastrofă ecologică, calamitate naturală sau o avarie cu caracter tehnogen. Problemele protecţiei populaţiei de factorii periculoşi şi nocivi ai avariilor tehnogene, catastrofelor şi calamităţilor naturale ocupă un loc de frunte în lista problemelor protecţiei civile [4, p.24].

În conformitate cu prevederile art. 21 alin. (1) din Legea nr.1515/1993 *privind protecția mediului înconjurător*, evaluarea impactului asupra mediului, evaluarea strategică de mediu și expertiza ecologică de stat sunt mecanisme de asigurare a protecției mediului efectuate la etapele inițiale de planificare a activităților în scopul:

a) identificării prealabile a efectelor directe sau indirecte pe care le pot avea unele proiecte publice sau private ori unele genuri de activitate planificată asupra mediului și sănătății populației și corespunderii caracteristicilor acestor activități legislației, normelor și standardelor de mediu în vigoare;

b) prevenirii și minimizării impactului asupra mediului și sănătății populației prin elaborarea măsurilor pentru protecția mediului care trebuie respectate, în cazul realizării proiectului, sau prin interzicerea demarării activităților planificate, în cazul încălcării cerințelor de mediu;

c) elaborării și asigurării unui cadru normativ clar și aplicabil în domeniul mediului [1].

Cu ajutorul acestor mecanisme legiuitorul moldav impune respectarea standardelor, normativelor şi limitelor admisibile de folosire a resurselor naturale şi energiei, de aplicare a factorilor chimici, fizici şi biologici asupra componenţilor mediului, de emisii şi deversări nocive, de depozitare a deşeurilor provenite din activităţile economice.

Scopul principal al evaluării mediului este prevenirea şi minimizarea impactului negativ, şi maximizarea celui pozitiv asupra mediului ce pot fi generate de activităţile economice planificate şi cele existente, cât şi de deciziile strategice înainte ca acestea să fie implementate [7, p. 172].

În luna septembrie 2015, Republica Moldova s-a angajat să implementeze Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a Organizației Națiunilor Unite împreună cu alte 192 țări. Urmare acestui anagajament, Guvernul Republicii Moldova a constituit Consiliul Național de Coordonare pentru Dezvoltare Durabilă în vederea implementării la nivel național a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă. Acest organ permanent supraveghează adaptarea, integrarea și implementarea Agendei 2030 și a obiectivelor sale.

Proiectul „Moldova 2030” include zece obiective de dezvoltare durabilă pe care Republica Moldova urmează să le atingă până în anul 2030, printre care eficientizarea utilizării resurselor și dezvoltarea ecologică durabilă. Spre deosebire de anii precedenți, accentul nu mai este pus pe dezvoltarea economică, dar pe oameni. Drept rezultat, strategia oferă un cadru global pentru implementarea atât a Agendei 2030, cât și a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană.

Conceptul de dezvoltare durabilă se bazează pe interdependenţa a trei componente, economie – echitate – ecologie, sau teoria celor trei „e” (Raportul Bruntland, 1987), care stabilește un set de valori în jurul cărora ar trebui planificat procesul de schimbare. Cei trei „e”

au fost recunoscuţi prin Agenda 21, un plan de acţiune al Organizației Națiunilor Unite privind dezvoltarea durabilă şi au fost esenţiali în operaţionalizarea principiului integrării, al cărui scop urmăreşte includerea elementelor ce ţin de protecţia mediului în toate celelalte domenii şi politici publice [16].

Modul de acţiune preventiv în domeniul securităţii ecologice trebuie să cuprindă întreg sistemul de legături, și anume: instabilitatea economico-financiară, conflictele pe resurse (energie, apă, alimentare), aprovizionarea cu energie/gaze, criminalitatea organizată, fenomenul radicalizării, riscuri la infrastructura critică, migraţia populației, ameninţări la adresa securităţii alimentare, răspândirea pandemiilor, deteriorarea calităţii apei şi reducerea resurselor de apă.

Statul moldav trebuie să asigure gestionarea corectă a resurselor, ceea ce implică responsabilitatea directă a statului pentru sănătatea populației și ar trebui să reprezinte o prioritate politică și o condiţie pentru prosperitatea economică a ţării, cu impact direct asupra securităţii naţionale.

Referitor la impactul problematicilor de mediu, care pot afecta în mod direct securitatea fizică şi economică, putem evidenția accelerarea riscurilor şi ameninţărilor cum ar fi: precipitaţii provocate de eroziunea solului, degradarea calităţii apelor sau distrugerea surselor de aprovizionare cu apă, răspândirea unor noi boli, degradarea capacităţii de aprovizionare cu energie, distrugerea agriculturii, noi „cauze” de conflict armat, amplificarea abuzurilor şi crimelor.

Pentru a contribui la micșorarea riscurilor legate de situația ecologică din țară este necesar, în primul rând, de a mări gradul de conştientizare a importanței dezvoltării durabile în rândul factorilor de decizie și a societății. În al doilea rând, este necesar de a spori utilizarea responsabilă a resurselor, prin schimbarea modului în care folosim, producem și consumăm. În al treilea rând, este necesar de a pune accent pe dezvoltarea educației ecologice și promovarea mai multor locuri de muncă în acest domeniu.

În afară de reglementarea mai eficientă şi impunerea mai strictă a legii, este nevoie de modificat instrumentele economice existente pentru a obţine o independență mai pronunţată a creşterii economice de presiunile exercitate asupra mediului. Anularea multiplelor scutiri impozitare ar putea spori veniturile din impozitele de mediu. Sistemul de plăţi pentru emisiile poluante rămâne ineficient, însă, situația poate fi ameliorată prin alinierea lor la practicile internaţionale reuşite, în special în domeniul accizelor la carburanţii pentru automobile. Efectul plăţilor pentru poluare poate fi considerabil îmbunătăţit dacă acestea vor fi impuse doar unui număr limitat de surse majore de poluare, emisiile cărora pot fi uşor măsurate.

În timpul mai multor dezbateri din cadrul Consiliului de Securitate al Organzației Națiunilor Unite, au fost depuse eforturi pentru a lega schimbările climatice de securitatea internațională. Accentul a fost pus pe posibilitatea ca schimbările climatice să submineze stabilitatea internațională sau să provoace fundamentele unei societăți internaționale. Natura amenințării climatice este posibilă să contribuție la crize umanitare de amploare, strămutarea populației și chiar conflicte internaționale.

BIBLIOGRAFIE

1. *Legea nr.1515/1993 privind protecția mediului înconjurător*. În: Monitorul Oficial, nr. 10 art. 283 din 30.10.1993.
2. *Hotărârea Guvernului nr. 301 din 24.04.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 şi a Planului de acţiuni pentru implementarea acesteia.* În: Monitorul Oficial, nr. 104-109, art. 308 din 06.05.2014.
3. NEIL A., BROWN K., WATERS J. *Resilience.* În: John Dryzek, Richard Norgaard and David Schlosberg eds., *The Oxford Handbook of Climate Change and Society*, Oxford: Oxford UP, 2011.

4. AŞEVSCHI, V. *Concepția actuală privind securitatea ecologică a Republicii Moldova armonizată cu legislația UE în domeniu.* În: Revistă ştiinţifică de educaţie, spiritualitate şi cultură ecologică, nr.13, p.24, Universitatea USPEE „Constantin Stere", 2015.
5. BEJAN, V. *Dreptul și securitatea mediului*. Institutul de Criminologie. Note de curs, Chișinău, 2013, p.25.
6. CHERRY, W. A. *Comments: What is a Ecological Security?*, În: *Peace Research*, vol. 27, no. 2, 1995, pp. 87–89, http://www.jstor.org/stable/23607609 (accesat la 10.05.2022).
7. COJOCARU, M. *Sistemul national de evaluare de mediu: starea actuală, provocări și direcții de dezvoltare*. În: Buletinul AŞM. Ştiinţele vieţii. Nr. 2(329) 2016, p.172.
8. DEUDNEY, D. *The Case Against Linking Environmental Degradation and National Security*. In: *Millenium: Journal of International Studies*, nr. 19, 1990, p. 461-476.
9. GALIN-CORINI, V. *Securitatea ecologică a statelor în condițiile globalizării*. Institutul Integrare Europeană şi Ştiinţe Politice al AŞM, 2010, p.108.
10. GALIN-CORINI, V. *Securitatea ecologică în context naţional şi internaţional.* Iaşi, România, 2011, p.111.
11. LEAUA, A. *Provocări de mediu la adresa securității naționale - calitatea și gestionarea resurselor de apă*. Annals of the University of Bucharest / Political science series, 2012, 14 (1), 103. https://nbn-resolving.org/ urn:nbn:de:0168-ssoar-389525.
12. MACDONALD, M. *Ecological Security. În: E-International Relations*, 2016, https://www.e-ir.info/2015/11/28/ecological-security/#xd_ co_f=YTU1ZWVm YzAtNTlh NS00 N2VlLWJmMmQtZjE0YmUzYTZiNDdl~, http://www.jstor.org/stable/23607609 (accesat la 10.05.2022).
13. *Oportunitatea de transformare ecologică a Moldovei.* Raportul Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova, 2020, https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/climate_environment_energy/green-transformation-moldova.html (accesat la 01.05.2022).
14. BZORSKA, M. *Measuring the Effectiveness of Arms Embargoes.* În: Peace Economics, Peace Science, and Public Policy, 2008, vol. 14, issue 2, 1-34. https://econpapers.repec.org/article/bpjpepspp/v_3a14_3ay_3a2008_3ai_3a2_3an_3a2.htm, (accesat la 03.05.2022).
15. *Securitatea ecologică, o condiție pentru dezvoltarea durabilă*. În Revista Inteligence, 14 decembrie 2020, https://intelligence.sri.ro/securitatea-ecologica-o-conditie-pentru-dezvoltarea-durabila/ (accesat la 02.05.2022).